

การบริหารทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยวัณโรคในคลินิกวัณโรค
โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

นางสาว สมพร เมฆอรุณรุ่งเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้

เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเภสัชศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาเภสัชกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-634-611-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17366512

**THE PHARMACEUTICAL CARE FOR TUBERCULOSIS PATIENTS IN
TUBERCULOSIS CLINIC
AT CHAOPRAYA - APAIPHUBETH HOSPITAL**

MISS SOMPORN MEKARUNGRUNGCHAROEN

สถาบันวิทยบริการ

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN PHARMACY**

**DEPARTMENT OF PHARMACY
GRADUATE SCHOOL
CHULALONGKORN UNIVERSITY**

1996

ISBN 974-634-611-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การบริหารทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยวัณโรคในคลินิกวัณโรค
	โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร
โดย	นางสาว สมพร เมฆอรุณรุ่งเจริญ
ภาควิชา	เภสัชกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สารีณีย์ กฤตยานันต์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. รุ่งเพชร เจริญวิสุทธิวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คนบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฤงสูรธรรม)

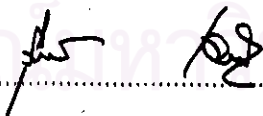
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

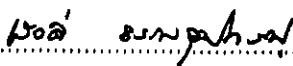
.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประภาพักตร์ ศิลปชาติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สารีณีย์ กฤตยานันต์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. รุ่งเพชร เจริญวิสุทธิวงศ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ เววดี ธรรมจุปกรณ)

สมพร เมฆอรุณรุ่งเจริญ : การบริหารทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยวัณโรคในคลินิกวัณโรค
โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (The Pharmaceutical Care for Tuberculosis Patients in
Tuberculosis Clinic at Chaopraya - Apaiphubeth Hospital) อ.ที่ปรึกษา : ศศ.สาริณีย์ กฤตยานันต์,
อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ. ดร. รุ่งเพชร เจริญวิสุทธิวงศ์, 170 หน้า. ISBN 974 - 634 - 611 - 3

การศึกษานี้เป็นการหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการบริหารทางเภสัชกรรมในคลินิกวัณโรค
เภสัชกรได้เข้าไปดำเนินการค้นหาปัญหา แก้ไข และป้องกันปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาในผู้ป่วยแต่ละราย
เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ป่วย มีผู้ป่วยเข้าร่วมในการศึกษานี้ 86 คน โดยดำเนินการศึกษาในช่วงเดือนแรก
และเดือนที่สอง ตามแผนการรักษาระยะสั้นของกระทรวงสาธารณสุข

จากการศึกษาสามารถค้นหาปัญหาได้ทั้งหมด 808 ปัญหา เฉลี่ยปัญหาที่พบต่อคนเท่ากับ 9.40 ± 6.01 และสามารถแก้ไขปัญหาได้ 330 ปัญหา (ร้อยละ 40.8), ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้มี 118 ปัญหา (ร้อยละ 14.6) และอีก 360 ปัญหา (ร้อยละ 44.6) ต้องมีการเฝ้าระวังและติดตามปัญหาที่อาจเกิดจากการใช้ยา ระหว่างเดือนแรก และเดือนที่ 2 ของการศึกษา จำนวนปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ยาตามสั่ง, อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา และอันตรกิริยาของยาลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) อย่างไรก็ตามจำนวนปัญหาทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาของผู้ป่วย, ปัญหาจากขั้นตอนการสั่งใช้ยาของแพทย์ และปัญหาความผิดพลาดจากขั้นตอนการจ่ายยาของกลุ่มงานเภสัชกรรมไม่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.01$)

สรุปได้ว่ารูปแบบที่ได้ทดลองดำเนินการนี้ประสบความสำเร็จ โดยสามารถค้นหาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ
การใช้ยาได้เพิ่มขึ้น 67 เท่า และจำนวนครั้งที่ผู้ป่วยมารับการรักษาตามนัดสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
($p < 0.01$) ทั้งบุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยยอมรับการดำเนินการนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาเภสัชกรรม.....
สาขาวิชาเภสัชกรรมโรงพยาบาลและคลินิก.....
ปีการศึกษา2539.....

ลายมือชื่อนิสิต *NR*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Dr. Sanchai*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม *Dr. Rungphet*

C775146 : MAJOR MAJOR PHARMACY

KEY WORD: PHARMACEUTICAL CARE / TUBERCULOSIS CLINIC / TUBERCULOSIS PATIENTS. SOMPORN MEKARUNGRUNGCHAROEN : THE PHARMACEUTICAL CARE FOR TUBERCULOSIS PATIENTS IN TUBERCULOSIS CLINIC AT CHAOPRAYA - APAIPHUBETH HOSPITAL. THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. SARINEE KRITTIYANUNT, CO-ADVISOR : RUNGPECH CHAROENVISUTTHIWONGS. Ph. D. 170 PP. ISBN 974 - 634 - 611 - 3

This study was to implement the suitable model for pharmaceutical care in tuberculosis clinic. The pharmacist was involved in the system to identify, solve and prevent medication-related problems in each patient in order to improve the patient's quality of life. Eighty-six patients participated in this study and the monitoring process was performed during the first and second months of the short-course therapy for tuberculosis treatment according to the guideline of the ministry of public health.

There were 808 problems identified in all patients, average 9.40 ± 6.01 , and 330 problems (40.8%) were resolved. Only 118 problems (14.6%) were not able to resolve and 360 problems (44.6%) needed drug therapy monitoring. During the first and second month of the study, the number of problems related to patient compliance, adverse drug reaction and drug interaction were significantly reduced ($p < 0.01$). However the number of social problems related to drug use, prescription errors and dispensing errors were found not significantly reduced ($p > 0.01$).

In conclusion, the implementation of the model was proved to be successful. The medication-related problems detected were increased 67 folds and the number of the patients adhered to the follow up appointment was also significantly increased ($p < 0.01$). The health care team and the patients were satisfied with the model. The model was proved to be appropriate for tuberculosis clinic.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....เภสัชกรรม.....

สาขาวิชา.....เภสัชกรรมโรงพยาบาลและคลินิก.....

ปีการศึกษา.....2539.....

ลายมือชื่อนิสิต.....*N*.....*สมอรนทร์ ๒๐๑๕*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*Sarinee Krittiyanunt*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....*Rungpetch Charoenvisutthiwongs*.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร นายแพทย์เปรม
ชินวันทนานนท์ ที่อนุญาตให้เข้าทำการศึกษาในโรงพยาบาล ขอขอบคุณ นายแพทย์ พนมสุทธิ
รัตน์, แพทย์หญิงวิไลวรรณ ศิริฤกษ์อุดมพร และแพทย์ทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษา
ผู้ป่วยวัณโรค ขอขอบคุณเภสัชกรวิระชัย ไกรวพันธ์, เภสัชกรหญิง สุภาภรณ์ ปิติพร และเภสัชกร
พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกท่าน ที่ช่วยเหลือและประสานงานในการติดตามผู้ป่วยวัณโรค เจ้าหน้าที่พยาบาล
และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่คลินิกวัณโรค ได้แก่ คุณประพิศ สามะศิริ, คุณ
กัญจนา บุญอุไร, คุณจันทนา ทิพย์ศรี, คุณพนิดา ภูระหงษ์, คุณเสริมศรี เกษสุวรรณ, คุณ
บุญนา โพธิสาร, คุณวันเพ็ญ ดวงดี และคุณสายชล จัตรีโชคไพศาล ฝ่ายสุขศึกษา กลุ่มงาน
เวชกรรมสังคมที่ให้ความร่วมมือ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวินีย์ กฤตยานันต์, อาจารย์ ดร.รุ่งเพชร
เจริญวิสุทธิวงศ์ ที่กรุณาช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำตลอดจนควบคุมการวิจัยอย่าง
ใกล้ชิดมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณ พันโท.ดร.นพดล ทองนพเนื้อ และคณาจารย์ทุก ๆ ท่าน
ที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำปรึกษาด้วยดีตลอดมาในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ให้ทุนอุดหนุนมาใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ คุณพ่อ, คุณแม่ และเพื่อน ๆ ทุกท่าน ซึ่งเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัย
ด้วยดีเสมอมา จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลงได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๖
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๙
กิตติกรรมประกาศ.....	๑๑
สารบัญ.....	๑๒
สารบัญอักษรย่อ.....	๑๒
สารบัญตาราง.....	๑๓
สารบัญภาพ.....	๑๓
บทที่ 1 บทนำ.....	1
2 การบริหารทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยโรค.....	6
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	24
4 ผลการวิจัย และ อภิปรายผล.....	42
5 สรุปผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะ.....	85
รายการอ้างอิง.....	91
ภาคผนวก ก. คู่มือการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรมใน คลินิกโรคที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร.....	98
ข. ขนาดให้ยารักษาโรคตามคำแนะนำของกองโรค.....	129
ค. เกณฑ์ในการประเมินอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา.....	130
ง. เกณฑ์ในการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการในการสืบหา อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา.....	132
จ. อันตรกิริยาของยารักษาโรคกับยาอื่นๆ.....	134
ฉ. แบบสอบถามทัศนคติต่อการบริหารทางเภสัชกรรมของผู้เกี่ยวข้อง และ ผู้ป่วย.....	152
ช. เกณฑ์ในการแนะนำผู้ป่วย.....	156
ซ. แบบบันทึกในการเก็บข้อมูล.....	157
ณ. แผ่นพับแนะนำการใช้ยาผู้ป่วย.....	168
ประวัติผู้เขียน.....	170

รายการอักษรย่อ

AFB	=	Acid Fast Bacilli
ALT	=	Serum Alanine Aminotransferase
AST	=	Serum Aspartate Aminotransferase
AZT	=	Zidovudine
BUN	=	Blood Urea Nitrogen
CBC	=	Complete Blood Count
Cr	=	Creatinine
CSF	=	Cerebrospinal Fluid
E	=	Ethambutol
FBS	=	Fasting Blood Sugar
H	=	Isoniazid
HIV	=	Human Immunodeficiency Virus
Kg	=	Kilogram
MCH	=	Mean Corpuscular Hemoglobin
MCHC	=	Mean Corpuscular Hemoglobin Concentration
MCV	=	Mean Corpuscular Volume
mg	=	Miligram
R	=	Rifampicin
RBC	=	Red Blood Cell
S	=	Streptomycin
SD	=	Standard Deviation
SGOT	=	Serum Glutamic Oxaloacetic Transaminase
SGPT	=	Serum Glutamic Pyruvic Transaminase
UA	=	Urine Analysis
Vd	=	Volume Distribution
WBC	=	White Blood Cell
Z	=	Pyrazinamide

รายการตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงเป้าหมายของการศึกษา	29
2	ตารางขั้นตอนดำเนินการและการเก็บรวบรวมข้อมูลในการบริหาร ทางเภสัชกรรม	37
3	ตารางแสดงลักษณะประชากรที่ศึกษา	44
4	ตารางแสดงลักษณะทางคลินิกของผู้ป่วยวัณโรค	48
5	ตารางแสดงแผนการรักษาที่ใช้	49
6	ตารางแสดงปัญหาที่พบก่อนการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	50
7	ตารางแสดงปัญหาที่พบในการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	51
8	ตารางแสดงปัญหาทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาที่พบ ในการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	52
9	ตารางแสดงปัญหาที่พบในขั้นตอนการส่งจ่ายยาของแพทย์	54
10	ตารางแสดงปัญหาที่พบในขั้นตอนการจ่ายยา	57
11	ตารางแสดงปัญหาที่พบจากการไม่ใช้ยาตามสั่งของผู้ป่วย	61
12	ตารางแสดงอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาโดยจำแนกตาม อาการ	63
13	ตารางแสดงความรุนแรงของอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา	65
14	ตารางแสดงผลของอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา	65
15	ตารางแสดงความคุ้มค่าความผิดปกติของผลการตรวจทางห้อง ปฏิบัติการ	66
16	ตารางแสดงอันตรายของยาที่พบในการดำเนินการบริหาร เภสัชกรรม	68
17	ตารางแสดงกิจกรรมการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	69
18	ตารางแสดงลักษณะปัญหาที่ในพบการดำเนินการบริหาร ทางเภสัชกรรม	70

ตารางที่		หน้า
19	ตารางแสดงความแตกต่างของปัญหาที่พบทั้งหมดระหว่างเดือนแรก และเดือนที่ 2 ของการดำเนินการการบริหารทางเภสัชกรรม	71
20	ตารางแสดงความแตกต่างของปัญหาที่พบในขั้นตอนต่างๆ ระหว่างเดือนแรก และเดือนที่ 2 ของการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	73
21	ตารางแสดงจำนวนปัญหาที่พบก่อนและหลังการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	75
22	ตารางแสดงความแตกต่างของจำนวนครั้งของการมารับการรักษาของผู้ป่วยก่อน และหลังการดำเนินการบริหารทางเภสัชกรรม	76
23	ตารางแสดงทัศนคติต่างๆของผู้เกี่ยวข้องต่อรูปแบบและแนวทางการบริหารทางเภสัชกรรมที่กำหนดขึ้น	79
24	ตารางแสดงทัศนคติของผู้ป่วยการบริหารทางเภสัชกรรม	82
25	ตารางแสดงมาตรฐานการใช้ยารักษาวัณโรค ตามแนวทางของกองวัณโรค กระทรวงสาธารณสุข	109
26	ตารางแสดงขนาดการใช้ยารักษาวัณโรค ตามแนวทางของกองวัณโรค กระทรวงสาธารณสุข	129

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพแสดงการดำเนินการตามปกติของคลินิกวัณโรค	31
2	ภาพแสดงรูปแบบและแนวทางการบริหารทางเภสัชกรรม ที่ได้กำหนดขึ้น	32
3	ภาพแสดงลักษณะประชากรจำแนกตามอายุและเพศ	45
4	ภาพแสดงสถานภาพสมรสของผู้ป่วยวัณโรค	46
5	ภาพแสดงระดับการศึกษาของผู้ป่วยวัณโรค	46
6	ภาพแสดงอาชีพของผู้ป่วยวัณโรค	46
7	ภาพแสดงรายการยาที่พบไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของกองวัณโรค ประมาณตามน้ำหนักตัว	55
8	ภาพแสดงรายการที่ใช้น้อยกว่าที่กำหนด	60
9	ภาพแสดงรายการยาที่ใช้มากกว่าที่กำหนด	60
10	ภาพแสดงยาที่ต้องสงสัยในการทำให้เกิดอาการอันไม่พึงประสงค์	65
11	ภาพแสดงจำนวนปัญหาที่พบในเดือนแรกและเดือนที่ 2	71
12	ภาพแสดงจำนวนปัญหาที่พบในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการ ใน เดือนที่ 1 และเดือนที่ 2	74
13	ภาพแสดงรูปแบบการดำเนินการในผู้ป่วยวัณโรคที่ขึ้นทะเบียนใหม่	102
14	ภาพแสดงรูปแบบการดำเนินการในผู้ป่วยวัณโรคที่กลับมารับ การรักษาครั้งใหม่	104
15	ภาพแสดงรูปแบบการติดตามอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา	105
16	ภาพแสดงรูปแบบการติดตามอันตรกิริยาของยารักษาวัณโรคกับยาอื่น	106
17	ภาพแสดงรูปแบบการดำเนินการเมื่อผู้ป่วยกลับมารับการรักษา ก่อนกำหนด	108